

**7251 SAYILI KANUN KAPSAMINDA HUKUK DAVALARINDA BASİT
YARGILAMA USULÜ**

Hazırlayan
Av. M. Tolunay AKAY

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
GİRİŞ.....	3
I. BASİT YARGILAMA USULÜNE GENEL BAKIŞ	4
A. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN MEDENİ USUL HUKUKU BAĞLAMINDA İNCELENMESİ	4
B. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN UYGULANACAĞI İŞ VE DAVALAR.....	5
II. BASİT YARGILAMA USULÜ VE YAZILI YARGILAMA USULÜ ARASINDAKİ FARKLILIKLAR	6
A. DİLEKÇELER TEATİSİ HAKKINDAKİ FARKLILIKLAR	6
a. Tek Dilekçe İlkesi	6
b. Cevap Dilekçesi İçin Verilecek Süre	6
B. İDDİA VE SAVUNMANIN GENİŞLETİLMESİ VEYA DEĞİŞTİRİLMESİ YASAĞI BAĞLAMINDAKİ FARKLILIKLAR	7
C. DELİLLERİN İLERİ SÜRÜLMESİ AÇISINDAN FARKLILIKLAR	9
D. ÖN İNCELEME DURUŞMASI VE TAHKİKAT AŞAMASI AÇISINDAN FARKLILIKLAR	11
E. DAVANIN TAKİPSİZ BIRAKILMASI AÇISINDAN FARKLILIKLAR.....	13
III. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN UYGULANDIĞI DAVA VE İŞLER BAĞLAMINDA YAŞANAN PROBLEMLER.....	13
A. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN UYGULANDIĞI DAVA VE İŞLERDE CEVAP DİLEKÇESİNİN TEBLİĞ EDİLMEMESİNDEN KAYNAKLI ORTAYA ÇIKAN PROBLEMLER ÜZERİNE.....	13
B. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN UYGULANDIĞI DAVA VE İŞLERDE HÂKİMİN DOSYA ÜZERİNDEN KARAR VERMESİ HAKKINDA ORTAYA ÇIKAN PROBLEMLER ÜZERİNE	14
SONUÇ	16
KAYNAKÇA	17

KISALTMALAR CETVELİ

AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
C.	: Cilt
E.	: Esas Numarası
HD	: Hukuk Dairesi
HMK	: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	: 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
K.	: Karar Numarası
K.T.	: Karar Tarihi
m.	: madde
RG	: Resmî Gazete
No.	: Numara
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
T.	: Tarih

GİRİŞ

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun¹ (HMK) yürürlüğe girmesinin ardından 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda² (HUMK) düzenlenen yargılama usulleri dört farklı şekilden ikiye indirilmiş ve medeni yargılama hukukuna ait temel yargılama usulü olarak “yazılı yargılama usulü” benimsenmiştir. Yazılı yargılama usulünün kapsamı dışında kalan hususlarda ise uygulanacak usul “basit yargılama” olarak kabul edilmiştir. Bu değişiklikten önceki 1086 sayılı Kanun döneminde yukarıda bahsettiğimiz yargılama usullerine ek olarak sözlü ve seri yargılama usulleri de düzenlenmekteydi. Diğer kanunların seri ya da sözlü yargılama usulüne atıf yapması durumunda ortaya çıkması muhtemelen uyuşmazlıkların çözümü ise HMK m. 447'de düzenlenmiş olup bu düzenlemeye göre böyle bir durumda basit yargılama usulü hakkındaki hükümlerin geçerli olacağını belirtilmiştir. Örneğin iş mahkemelerinde görülen davalarda sözlü ve seri yargılama usulü benimsenirken 6100 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra söz konusu davalar basit usulle görülmeye devam etmiştir.

Basit yargılama usulü, HMK'nın 316. ve 322. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemelere baktığımızda basit yargılama usulüne tabi dava ve işler, dilekçelerin verilmesi, delillerin ikamesi, iddia ve savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesine ilişkin hususlar, ön inceleme ve tahkikat aşaması, mahkemenin hükmü ve hüküm olarak bir tasnif yapıldığı görülmektedir. Yazılı yargılama usulü ise HMK m. 118 – 186'da düzenlenmiş olup, kanun koyucunun esas yargılama usulü olarak yazılı yargılamayı benimsemesi nedeniyle daha detaylı düzenlemeler yaptığı görülmektedir.

Bu çalışmamızın temel konusu basit yargılama olduğundan yazılı yargılama hakkındaki esaslar kapsam dışı bırakılarak okuyucunun dikkatinin dağılmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışmamızda ilk olarak basit yargılamanın ne olduğu ve uygulanacağı dava ve işler üzerinde durulacak, ardından yazılı yargılama ile temel farklılıkları mukayese edilecek ve son olarak da uygulamadaki problemler ve diğer hususlara değinilerek çalışma tamamlanacaktır.

¹ RG, T. 12.01.2011, S. 27836.

² RG, T. 2, 3, 4.07.1927, S. 622, 623, 624.

I. BASİT YARGILAMA USULÜNE GENEL BAKIŞ

A. Basit Yargılama Usulünün Medeni Usul Hukuku Bağlamında İncelenmesi

Türk hukuk sistemi vakıalara dayanan bir usul benimsediğinden hâkimin yazılı yargılama usulünün geçerli olduğu davalarda hüküm tesis edebilmesi için uyuşmazlık konusuna ilişkin her vakıayı ve hukuki ihtilafları en ince ayrıntısına kadar incelemesi gerekmektedir³. Bu nedenle de yazılı yargılamanın uygulandığı davalar için niteliği gereği daha uzun sürmektedir. Her hukuki ihtilaf ise yazılı yargılamadaki kadar detaylı bir dava sürecine ihtiyaç duymamaktadır. Örneğin tarafların dava ve cevap dilekçesi vermeleri durumunda maddi gerçek aydınlatılabiliyor ve yargılamaya geçilebiliyorsa cevaba cevap (replik) ve cevaba cevaba cevap (dúpik) dilekçelerinin verilmesi için taraflara süre tanımak gereksizdir. Diğer bir ifadeyle ihtilafın niteliği gereği her zaman yazılı yargılama kadar kompleks bir sisteme ihtiyaç duyulmamaktadır. Kanun koyucu da tüm bu gerekçelerden yola çıkarak yazılı yargılama usulünden farklı ve nispeten daha hızlı bir sistem getirerek basit yargılama usulünü HMK’da hüküm altına almıştır. Netice itibarıyla, kanun koyucusunun iradesinin basit yargılamada ön inceleme ve tahkikat aşamasını basitleştirdiğini söylememiz mümkündür.

Yargılama şeklinin adı her ne kadar “basit” olarak ifade edilse de basit yargılamaya tabi dava ve işler taraflar için her zaman “basit” olmayabilir. Hatta bu dava ve işler taraflar için büyük öneme sahip olabilirler. Örneğin aile hukukundan kaynaklı çekişmesiz davalar, icra mahkemelerinde açılan itirazın iptali davaları, ortaklıklar hukukuna ilişkin genel kurul kararlarının iptali davaları gibi dava ve işler taraflar için basit değil, tam tersi yönde bir o kadar önemlidirler⁴. Burada altının çizilmesi gereken husus basit yargılamanın “basit davalarda” izlenen basit bir metot olmadığıdır. Kanun koyucunun basit yargılama usulünü yeniden düzenlerken ki iradesi yukarıda da zikrettiğimiz üzere daha basit bir yargılama yoluyla uyuşmazlıkların hızlı bir şekilde çözülmesini sağlamaktır.

³ ARSLAN R. / KURU B. / YILMAZ E., Medeni Usul Hukuku, 25. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2014, s. 280.

⁴ BUDAK, A. C. / KURU B., “Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdiği Başlıca Yenilikler”, İstanbul Barosu Dergisi, C. 85, S. 5, s. 22.

B. Basit Yargılama Usulünün Uygulanacağı İş ve Davalar

Bir davanın görülmesi esnasında hangi yargılama usulünün uygulanacağı uyuşmazlığın niteliğine göre ya da davanın görüleceği mahkemeye göre belirlenir⁵. Basit yargılamanın hangi dava ve işlerde uygulanacağı HMK m. 316'da belirtilmiştir. Bu düzenlemeye göre basit yargılama usulü, kanunlarda açıkça belirtilenler dışında, şu durumlarda uygulanacaktır:

Sulh hukuk mahkemelerinin görevine giren dava ve işler (HMK m. 316/1-a). Doğrudan dosya üzerinden karar vermek konusunda kanunun mahkemeye takdir hakkı tanıdığı dava ve işler⁶ (HMK m. 316/1-b). İhtiyati tedbir, ihtiyati haciz, delil tespiti gibi geçici hukuki koruma talepleri ile deniz raporlarının alınması, dispeççi atanması talepleri ve bunlara karşı yapılacak olan itirazlar (HMK m. 316/1-c). Her çeşit nafaka davaları ile velayet ve vesayete ilişkin dava ve işler (HMK m.316/1-ç). Hizmet ilişkisinden doğan davalar (HMK m. 316/1-d). Konkordato ve sermaye şirketleri veya kooperatiflerin uzlaşma suretiyle yeniden yapılandırılmasına ilişkin açılacak davalar (HMK m. 316/1-e). Tahkim hükümlerine göre, mahkemenin görev alanına giren dava ve işler (HMK m. 316/1-f). Diğer kanunlarda yer alan ve yazılı yargılama usulü dışındaki yargılama usullerinin uygulanacağı belirtilen dava ve işler (HMK m. 316/1-h).

Son hükümde geçen diğer kanunlarda yer alan düzenlemelere değinmemiz gerekirse örneğin 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu⁷ m. 281 yargılama usulünü düzenlerken tasarrufun iptali davalarında basit yargılama usulünün uygulanacağını hüküm altına almıştır. Yine benzer şekilde 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu⁸ m. 7/1'e göre iş mahkemelerinde uygulanacak usul de basit yargılamadır.

⁵ Yargıtay 10. HD, E. 2012/21946, K. 2013/854, K.T. 24.01.2013. (Yargıtay Karar Arama Motoru <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>)

⁶ Burada altını çizmemiz gereken husus dosya üzerinden karar verilmesinin kanunen mümkün olduğu hallerde hakim dosya üzerinden karar verebileceğidir.

⁷ RG, T. 19.06.1932, S. 2128.

⁸ RG, T. 25.10.2017, S. 30221.

II. BASİT YARGILAMA USULÜ ve YAZILI YARGILAMA USULÜ ARASINDAKİ FARKLILIKLAR

A. DİLEKÇELER TEATİSİ HAKKINDAKİ FARKLILIKLAR

a. Tek Dilekçe İlkesi

Bilindiği üzere yargılamanın yazılı olarak yapıldığı hallerde taraflar dört farklı dilekçe verme imkanına sahiptirler. Dava dilekçesinin verilmesinin ardından davalı, cevap dilekçesini verir. Davacı, cevap dilekçesinin kendisine tebliğinden itibaren iki hafta içinde cevaba cevap dilekçesi; davalı da davacının cevabının kendisine tebliğinden itibaren iki hafta içinde ikinci cevap dilekçesi verebilir (HMK m. 136/1). Basit yargılamada ise HMK m. 317/3 uyarınca taraflar cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesini veremezler. Bu hüküm emredici nitelikte olduğundan aksinin kararlaştırılması da mümkün değildir. Hükümün gerekçesine bakıldığında kanun koyucunun dilekçeler açısından bu şekilde bir sınırlandırma yapmış olmasının amacının basit yargılama usulüne tabi davaların daha kısa sürede sonuçlandırılması olduğu görülmektedir⁹.

b. Cevap Dilekçesi İçin Verilecek Süre

Davacıya cevap dilekçesini sunması için verilen süre HMK m. 317 hükmünce iki hafta olup bu süre durum ve koşullara göre uzatılabilir. Eğer ki dilekçenin belirtilen iki haftalık süre içerisinde hazırlanıp sunulması davanın niteliğine göre çok zor ise davalının talebi üzerine mahkeme bir defaya mahsus olmak üzere iki haftaya kadar ek süre verebilir. Burada üzerinde durmamız gereken husus bu hükmün 22.07.2020 tarih ve 7251 sayılı Kanunla¹⁰ değişikliğe uğradığıdır. Henüz yeni sayılabilecek bir değişiklik söz konusu olduğu için eski kanun maddesi ve yeni kanun maddesini mukayese etmeyi uygun görüyoruz.

⁹ HMK m. 317 gerekçesi: “Üçüncü fıkrafta, yazılı yargılama usulüne göre, basit yargılama usulüne tabi davaların daha kısa sürede sonuçlanmasını sağlamak amacıyla, dilekçelerin verilmesi aşamaları kısaltılmış, tarafların yalnızca dava ve cevap dilekçeleri verebilecekleri, cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçelerini veremeyecekleri açıkça düzenlenmiştir.”

¹⁰ RG, T. 28.07.2020, S. 31199.

7251 Sayılı Kanun Öncesi Metin	7251 Sayılı Kanun Sonrası Metin
Dilekçelerin verilmesi	Dilekçelerin verilmesi
MADDE 317	MADDE 317
(1) Dava açılması ve davaya cevap verilmesi dilekçe ile olur.	(1) Dava açılması ve davaya cevap verilmesi dilekçe ile olur.
(2) Cevap süresi, dava dilekçesinin davalıya tebliğinden itibaren iki haftadır. Ancak mahkeme durum ve koşullara göre cevap dilekçesinin bu süre içinde hazırlanmasının çok zor yahut imkânsız olduğu durumlarda, yine bu süre zarfında mahkemeye başvuran davalıya, bir defaya mahsus ve iki haftayı geçmemek üzere ek bir süre verebilir. Ek cevap süresi talebi hakkında verilen karar taraflara derhâl bildirilir.	(2) Cevap süresi, dava dilekçesinin davalıya tebliğinden itibaren iki haftadır. Ancak mahkeme durum ve koşullara göre cevap dilekçesinin bu süre içinde hazırlanmasının çok zor yahut imkânsız olduğu durumlarda, yine bu süre zarfında mahkemeye başvuran davalıya, cevap süresinin bitiminden itibaren işlemeye başlamak , bir defaya mahsus olmak ve iki haftayı geçmemek üzere ek bir süre verebilir. Ek cevap süresi talebi hakkında verilen karar taraflara derhal bildirilir.
(3) Taraflar cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesi veremezler.	(3) Taraflar cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesi veremezler.
(4) Dava ve cevap dilekçeleri yönetmelikte belirlenecek formun doldurulması suretiyle de verilebilir.	(4) Dava ve cevap dilekçeleri yönetmelikte belirlenecek formun doldurulması suretiyle de verilebilir.

Görüldüğü üzere yapılan bu değişikliğin sebebi verilecek ek sürenin ne zaman başlayacağı hususundaki tereddüt ve farklı uygulamaları gidererek yeknesaklığı sağlamaktır. 7251 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesiyle beraber yazılı yargılama usulüne ilişkin olarak HMK m. 127'de de benzer bir değişiklik yapılarak sürenin ne zaman başlayacağı net olarak belirtilmiştir. HMK m. 317'de yapılan değişiklikte bu değişikliğe paralel olarak getirilmiştir¹¹.

B. İDDİA VE SAVUNMANIN GENİŞLETİLMESİ VEYA DEĞİŞTİRİLMESİ YASAĞI BAĞLAMINDAKİ FARKLILIKLAR

Medeni usul hukukunun ilkelerinden birisi de “teksif” ilkesidir. Bu ilke, yargılamanın belirli bir sistematik içerisinde yürütülebilmesi için tarafların iddia ve savunmalarını yargılamanın belirli bir aşamasına kadar ileri sürebilmesini düzenler. İddia ve savunmanın

¹¹ **DÜZGÜNKAYA, A.**, HMK’da Neler Değişti? Aristo Yayınevi, 1. Baskı, Eylül 2020, İstanbul, s. 128.

genişletilmesi veya değiştirilmesi de bu ilke gereğince kanun koyucu tarafından “İddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi” başlığıyla hüküm altına alınmıştır. Bu düzenlemeye göre taraflar belli bir aşamadan sonra iddia ve savunmalarını değiştiremezler ya da genişletemezler. Tarafların iddia ve savunmalarını yargılamanın her aşamasında sınırsızca değiştirebilmesi, hâkim tarafından söz konusu vakıalar hakkında yeniden bir inceleme ve değerlendirme yapılmasını gerektireceğinden böyle bir durumda yargılamanın sona ermesi neredeyse imkânsız bir hale gelirdi ki bu usul ekonomisi ve adil yargılanma hakkına ters düşen bir durum olurdu.

Yazılı yargılama usulüne ilişkin düzenlemeyi yapan HMK m. 141’de iddia ve savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi hususu düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre taraflar dilekçeler aşamasının sona ermesinin ardından (dava dilekçesi, cevap dilekçesi, cevaba cevap dilekçesi, son cevap dilekçesi) iddia ve savunmalarını değiştiremeyecek yahut genişletemeyecektirler. Bu aşamada 7251 sayılı Kanun’un bu maddede yaptığı değişikliğe de kısaca değinmeyi uygun görüyoruz. Söz konusu değişiklikten önce ön inceleme duruşmasına katılmayan tarafın yokluğunda karşı taraf onun muvafakati olmasa dahi iddia veya savunmasını değiştirebilmekte ya da genişletebilmekteydi. Ancak 7251 sayılı Kanunla beraber bu hükmün “silahların eşitliği” ilkesi ile bağdaşmayacağı d ş n lm ş olacak ki ıslah ya da karşı tarafın muvafakati olmadan iddia veya savunmanın değiştirilmesi ya da genişletilmesine izin verilmemiştir.

Basit yargılama usulünün uygulandığı yargılamalarda savunma ya da iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesine ilişkin düzenleme HMK m. 319’da düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre iddianın genişletilmesi ya da değiştirilmesi yasağı dava dilekçesinin verilmesiyle; savunmanın değiştirilmesi ya da genişletilmesi yasağıysa cevap dilekçesinin verilmesiyle başlayacaktır.

Bu düzenleme hak kaybına uğramamak bakımından oldukça önemlidir. Uygulamada özellikle zamanaşımına ilişkin definin dava ya da dava dilekçesinde ileriye s r lmeyi unutulduğu bu nedenle de HMK m. 319’daki yasakla karşılaşıldığı, hak kaybını engelleyebilmek ve ilgili yasağa takılmamak için sadece bir kez kullanılabilen ıslah hakkının kullanıldığı görülmektedir. Yargıtay bir kararında “*Sözlü yargılama usulünün uygulandığı dönemde zamanaşımı def’i ilk oturuma kadar ve en geç ilk oturumda yapılabilir. Ancak 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun yürürlükte olduğu dönemde 319’uncu madde hükmü uyarınca savunmanın değiştirilmesi yasağı cevap dilekçesinin verilmesiyle başlayacağından, zamanaşımı def’i cevap dilekçesi ile ileri sürülmemelidir. 01.10.2011 tarihinden sonraki dönemde ilk oturuma kadar zamanaşımı definin iler sürülmesi ve hatta ilk oturumda sözlü olarak*

bildirilmesi mümkün değildir.¹²” İfadelerini kullanarak basit yargılamanın uygulandığı durumlarda HMK m. 319’un uygulama alanı bulacağını belirtmiştir.

Bu çalışmamızın konusu olmamakla beraber yeri geldiği için ıslah kurumuna da kısaca değinmeyi uygun görüyoruz. İddia veya savunmanın genişletilmesi ya da değiştirilmesi yasağının istisnalarından birisi de ıslahtır. Basit yargılama usulüne ilişkin davalarda savunma ya da iddianın değiştirilmesi ya da genişletilmesi yasağının söz konusu olduğu hallerde bir sefere mahsus olmak üzere ıslah yapılabilir. Burada unutulmaması gereken husus HMK m. 179 uyarınca yapılan ıslahın, ıslah edilen şeylere ilişkin yapılan önceki usuli işlemlerin yapılmamış sayılacağıdır. Diğer bir ifadeyle ıslah kapsamı dışında kalan vakıalar için bir değişiklik olmaz.

Yukarıda ıslaha ilişkin yaptığımız açıklamalar HMK m. 319 gereğince önemlidir. Örneğin miktar yönünden ıslah yapılırken eğer ki savuma ya da iddiada da eklenilecek yahut değiştirilecek hususlar varsa bunların ıslah kapsamına alınması hak kaybı yaşanmaması açısından önemlidir. Yargıtay da bir kararında *“6100 Sayılı HMK’nun 319. Maddesine 6100 Sayılı HMK’nun 319. maddesine göre, basit yargılama usulüne tabi dava ve işlerde iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı davanın açılması ile başlar. Somut olayda, davalı tarafın, iddianın değiştirilmesine açıkça muvafakat etmediği anlaşılmaktadır. Davacı tarafında 11.03.2014 tarihli ıslah dilekçesinde sadece miktar yönünden davasını ıslah ettiği dikkate alındığında, davacının savunmasını değiştirmesinin hukuki bir dayanağının bulunmadığı saptanmıştır.¹³”* ifadelerini kullanarak ıslah dilekçesinde yer almayan vakıaların ıslaha konu olamayacağını belirtmiştir.

C. DELİLLERİN İLERİ SÜRÜLMESİ AÇISINDAN FARKLILIKLAR

7251 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesinden önce yazılı yargılama usulünün söz konusu olduğu hallerde taraflar, dilekçelerinde belirttikleri ancak henüz sunmadıkları delillerin getirilebilmesi amacıyla ön inceleme duruşmasında iki haftalık kesin süre alabilmekteydiler. Söz konusu kanunun yürürlüğe girmesinin ardından bu hüküm değiştirilmiştir. Yeni değişiklikle beraber tarafların tüm delillerini ön inceleme duruşmasından önce sunmaları gerekmektedir. Söz konusu olan iki haftalık kesin süre HMK m. 139’da belirtilen ön inceleme duruşması davetiyesinde ihtarathı olarak yer alacaktır. Bu nedenle de HMK m. 140 uyarınca

¹² Yargıtay 9. HD, E. 2017/3834, K. 2017/3046, K.T. 15.02.2018. (Sinerji Hukuk Yazılımları Karar Arama Motoru <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/>)

¹³ Yargıtay 9. HD, E. 2014/35706, K. 2016/12354, K.T. 25.05.2016. (Sinerji Hukuk Yazılımları Karar Arama Motoru <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/>)

tarafların HMK m. 139'a göre yapılan ihtarla rağmen dilekçelerindeki belgeleri sunmamaları veya getirilmesi için gereken açıklamayı yapmayan tarafın bu delillere dayanmaktan vazgeçtikleri kabul edilecektir.

Basit yargılamanın amacı yargılama aşamalarını hızlandırarak davayı olabildiğince çabuk bitirmek olduğundan delillerin ikamesi de bir süre sınırına tabi tutulmuştur¹⁴. HMK m. 318'e göre taraflar verecekleri dilekçelerde tüm delillerini açıkça ve hangi vakianın delili olduğunu belirtmek suretiyle ellerinde bulunan delillerini dilekçelerine eklemek ve başka yerden gelecek bilgi ve dosyalar için de gereken bilgileri sağlamak zorundadırlar.

Yukarıda açıkladığımız üzere yazılı yargılamada delillerin ikamesi için son olarak HMK m. 139 uyarınca yapılacak ihtarca iki haftalık kesin süre söz konusuysen basit yargılamada delillerin dava ya da cevap dilekçesinde sunulması gerekmektedir. Aksi takdirde bu delile dayanılmaktan vazgeçildiği kabul edilecektir. Yargıtay da bir kararında *“6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 317/2. maddesine göre basit yargılama usulünde cevap süresi dava dilekçesinin tebliğinden itibaren iki haftadır. Ancak durum ve koşullara göre cevap dilekçesinin bu süre içerisinde hazırlanması çok zor veya imkânsız olduğu durumlarda başvuran davalıya mahkemece iki haftayı geçmemek üzere ek süre verilebilecektir. Aynı Kanun'un “Delillerin İkamesi” başlıklı 318. maddesinde ise tarafların dilekçeleriyle birlikte tüm delillerini açıkça ve hangi vakianın delili olduğunu da belirterek bildirmek; ellerinde bulunan delillerini dilekçelerine eklemek ve başka yerlerden getirilecek belge ve dosyalar için de bunların bulunabilmesini sağlayan bilgilere dilekçelerinde yer vermek zorunda oldukları hükme bağlanmıştır.*

Davalı dava dilekçesinin tebliğinden itibaren iki haftalık süre içerisinde cevap dilekçesini sunmadığı gibi delillerini de bildirmemiştir. Ayrıca davalının cevap süresinin uzatılması noktasında bir talebi de bulunmamaktadır. Davalı cevap dilekçesi ve delillerini iki haftalık süre geçtikten sonra 24.02.2016 tarihinde bildirmiştir. Davacının süresinde sunulmayan delillere karşı açık bir muvafakati bulunmamaktadır. Süresinde cevap verilmemesinin hükmü 6100 Sayılı HMK'nın 322/1 ve 128. maddeleri uyarınca davanın reddinin talep edildiği anlamına gelmekle birlikte hakkı ortadan kaldırır nitelikte ödeme belgeleri dışında süresinde verilmeyen ve davacı tarafın açık muvafakati bulunmayan delillerin

¹⁴ **TUTUMLU**, M. A., “Basit Yargılama Usulünde Hızlandırıcı Yenilikler”, Terazi Hukuk Dergisi, 6 (62), s. 98-99.

*dikkate alınmaması gerekir.*¹⁵” ifadelerini kullanılarak delillerin ikamesinin hangi aşamaya kadar yapılabileceğini hüküm altına almıştır.

Bu çalışmanın doğrudan doğruya konusu olmamakla beraber delil konusuna gelmişken delillerin sonradan gösterilmesine ilişkin olan mevzuya değinmekte yarar görmekteyiz. Şöyle ki HMK m. 145 uyarınca bir delilin sonradan ileriye sürülmesi yargılamanın geciktirilmesi amacı taşııyorsa veya delilin ileriye sürülmemesi tarafın kusurundan kaynaklanıyorsa bu durumda mahkeme o delilin sonradan gösterilmesine izin verebilecektir.

Yine üzerinde durmamız gereken bir başka husus da hâkimin davaya aydınlatma ödevine ilişkindir. HMK m. 31 gereğince hâkim, uyuşmazlığın aydınlatılmasının zorunlu kıldığı durumlarda, maddi veya hukuki açıdan belirsiz yahut çelişkili gördüğü hususlar hakkında, taraflara açıklama yaptırabilir; soru sorabilir, delil gösterilmesini isteyebilir. Bu durum da sonradan delil gösterilmesinin mümkün olduğu hallerden birisidir.

D. ÖN İNCELEME DURUŞMASI VE TAHKİKAT AŞAMASI AÇISINDAN FARKLILIKLAR

Dilekçeler aşamasının tamamlanmasının ardından hâkim, mahkemeye sunulan belgelerden yola çıkarak uyuşmazlığın ne olduğunu net olarak tespit edebilir. Sunulan belgeler ihtilafı aydınlatıyorsa bu durumda duruşma yapılmaksızın dosya üzerinden karar vermek mümkün olabilir. Yargılama sürecinin hızlandırılması amacıyla getirilen “basit yargılama usulü” mahkemenin tarafları duruşmaya davet etmeksizin dosya üzerinden karar verebilmesine imkân sağlamaktadır. Bu durum HMK m.320/1’de hüküm altına alınmıştır. HMK m.320/1 hükmü, uygulamada çeşitli tartışmalara yol açmaktadır. Bu hükmün “adil yargılanma hakkı” ve “hukuki dinlenilme hakkı”na aykırı olup olmadığı tartışmalıdır. Şu aşamada bu tartışmayı yeri geldiği için zikretmekle yetinmeyi tercih ettik. Çalışmamızın üçüncü ve son bölümünde uygulamadaki problemleri ayrıca ele alacağız.

Dosya üzerinden karar verilmesi mümkün olmayan hallerde mahkeme, ilk duruşmada dava şartları ve ilk itirazlarla hak düşürücü süre ve zamanaşımı hakkında tarafları dinleyecek; ardından tarafların iddia ve savunmalarını göz önünde bulundurarak üzerinde anlaşılan ve anlaşılamayan konuları tek tek tespit edecektir. Bu tespitin yapılmasının ardından taraflar mahkeme tarafından sulhe ve arabuluculuğa teşvik edilecek, sulhun mümkün olmadığı

¹⁵ Yargıtay 9. HD, E. 2016/27458 K. 2017/17244, K.T. 02.11.2017. (Sinerji Hukuk Yazılımları Karar Arama Motoru <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/>)

durumda tarafların anlaşılmadıkları hususların neler olduğu tutanağa yazılacak ve tahkikat bu tutanak esas alınmak suretiyle devam edecektir (HMK m. 320/2).

Bu aşamada yazılı yargılama usulündeki metottan da kısaca bahsetmemiz yerinde olacaktır. Yazılı yargılama usulünde dilekçeler aşamasının tamamlanmasının ardından ön inceleme ve ön incelemenin tamamlanmasından sonra da tahkikat aşamalarına geçileceği hüküm altına alınmıştır (HMK m. 137/1) Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise ön inceleme tamamlanmadan ve gerekli kararlar alınmadan tahkikat için duruşma günü verilemeyeceği hüküm altına alınmıştır (HMK m. 137/2).

Görüldüğü üzere yazılı yargılamaya tabi usulde ön inceleme ve tahkikat aşamaları birbirinden tamamen ayrılmışken basit yargılamada ön inceleme ve tahkikat aşaması yargılamanın daha kısa sürede tamamlanması amacıyla birlikte düzenlenmiştir. Hatta yukarıda da değindiğimiz üzere dilekçeler aşamasının tamamlanmasının ardından hâkime ön inceleme ve duruşma açmadan da dosya üzerinden karar verebilme imkânı tanınmıştır¹⁶. Basit yargılama usulünün amacının yargılamanın daha kısa sürede tamamlanmasını sağlamak kanun koyucunun temel iradesini oluşturduğundan, yazılı yargılamadaki ön inceleme duruşmasının, basit yargılamada ilk duruşma olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle yazılı yargılama usulündeki ön inceleme duruşmasının yerini basit yargılamada ilk duruşma almıştır.

Kanun koyucunun basit yargılamanın ruhuna uygun olarak süreler konusunda da yazılı yargılamaya göre kısaltmalar yaptığı görülmektedir. HMK m. 320/3 uyarınca tahkikat aşamasının ilk oturum hariç olmak üzere iki duruşmada, toplamda üç duruşmada tamamlanması ön görülmektedir. İki duruşma arasında ise en fazla bir aylık bir zaman dilimi olmak zorundadır. Genel kural bu olmakla beraber işin niteliğine göre hâkim duruşmalar arasındaki zaman dilimini bir aydan daha uzun bir süre olarak belirtebilir. Ancak bu durumda gerekçede somut ve olaya uygun vakıaların açıklanması gerekir. Aynı şekilde işin niteliğine göre mahkeme toplamda üçten daha fazla duruşma yapabilir ancak aynı şekilde bunu da gerekçelendirmelidir.

Uygulamada ortaya çıkan problemlerden birisi de HMK m. 320/3 hükmünün emredici nitelikte olmasına karşın emredici niteliğe zıt şekilde ilerlemenin herhangi bir yaptırıma tabi tutulmamasıdır. Başka bir ifadeyle duruşma sayısının üçten fazla olması, duruşmalar arasındaki sürenin bir aydan fazla olması ve bu durumun somut ve net bir şekilde gerekçelendirilmemesi herhangi bir yaptırıma bağlanmamıştır. Uygulamada, yaşanan bu problemin temel sebebinin

¹⁶ HMK m. 320 gerekçesinden.

dava sayısının makul sınırın üzerinde olması ve altyapı yetersizliğine bağlandığını görmekteyiz¹⁷.

E. DAVANIN TAKİPSİZ BIRAKILMASI AÇISINDAN FARKLILIKLAR

Basit yargılama usulünde HMK m. 320/4 uyarınca işlem den kaldırılmasına karar verilmiş dosya yenilenmesinden sonra takipsiz bırakılırsa dava açılmamış sayılacaktır. Söz konusu hükme göre işlem den kaldırılan dosya yalnızca bir kez yenilenebilecektir. Yazılı yargılama usulünde ise HMK m. 150/7 gereğince yenilemenin en fazla iki kere yapılabileceği hüküm altına alınmıştır. Kanun koyucunun basit yargılama usulünde en fazla bir kere yenileme öngörmesinin sebebinin davaların kısa sürede tamamlanmasını sağlamak amacıyla davayı uzatıcı işlemler konusunda daha titiz hareket etmesi olduğu söylenebilir¹⁸.

III. BASİT YARGILAMA USULÜNÜN UYGULANDIĞI DAVA VE İŞLER BAĞLAMINDA YAŞANAN PROBLEMLER

A. Basit Yargılama Usulünün Uygulandığı Dava ve İşlerde Cevap Dilekçesinin Tebliğ Edilmemesinden Kaynaklı Ortaya Çıkan Problemler Üzerine

Basit yargılama usulünün temel amacının yargılama süresin kısaltmak olduğundan yukarıda bahsetmiştik. Bazı mahkemeler tarafların cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçelerini veremeyeceğini düzenleyen HMK m. 317/3 hükmünü geniş yorumlayarak cevap dilekçelerini tebliğ etmemektedirler. Bazı mahkemelerin bu yaklaşımı benimsemesindeki temel motivasyon davacı tarafın anılan madde hükmünce nasıl olsa cevaba cevap dilekçesi veremeyeceği ve bu nedenle de tebliğin bir anlam ifade etmeyeceğidir. Bu düşünceden bahisle bazı mahkemeler cevap dilekçesini ön inceleme duruşmasının tahkikatla birleştiği ilk duruşmada davacıya elden vermeyi tercih etmektedirler. Burada tartışmalı olan husus mahkemenin bu yaklaşımının hukuki dinlenilme hakkını da içerisinde barındıran adil yargılanma hakkına aykırılık teşkil edip etmediğidir.

¹⁷ TUTUMLU, M. A., Basit Yargılama Usulünde Hızlandırıcı Yenilikler, Terazi Hukuk Dergisi, 6 (62), s. 98-99.

¹⁸ HMK m. 320 gerekçesinden.

HMK m. 27’de hüküm altına alınan hukuki dinlenilme hakkı, tarafların yargılamanın gidişatından haberdar olmasını ve kendilerini ilgilendiren dava hakkında tam olarak bilgi sahibi olmasını da kapsayan, Anayasa m. 36 ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m. 6’da düzenlenen “adil yargılanma hakkı”nın en önemli unsurlarındandır. Mahkemenin davacıya, cevap dilekçesini tebliğ etmemesini ya da duruşmada elden vermesinin adil yargılanma hakkı ile bağdaşmadığı kanaatindeyiz. Örneğin davacı, cevap dilekçesinde yer alan vakıalar hakkında duruşmada çeşitli argümanlar ileri sürebilir ve bunun için bir hazırlanma süresine ihtiyaç duyabilir ve hatta cevap dilekçesini göz önünde bulundurarak davasından vazgeçebilir. Bu nedenle cevap dilekçesinin tebliğ edilmemesinin yargılamaya zarar verdiğinin kanaatindeyiz.

B. Basit Yargılama Usulünün Uygulandığı Dava ve İşlerde Hâkimin Dosya Üzerinden Karar Vermesi Hakkında Ortaya Çıkan Problemler Üzerine

HMK m. 320/1 uyarınca mahkeme, mümkün olan hallerde tarafları duruşmaya davet etmeksizin dosya üzerinden karar verir. Bu hükümdeki problem de yukarıda değindiğimiz, adil yargılanma hakkının en önemli unsurlarından birisi olan hukuki dinlenilme hakkına ilişkindir.

Öğretide hâkimin dosya üzerinden, duruşma yapmadan karar verip veremeyeceğine ilişkin bir görüş birliği yoktur. Birtakım yazarlar basit yargılama usulüne tabi dava ve işlerde geçici hukuki korumalarda olduğu gibi (örneğin ihtiyati tedbir) dilekçeler ve deliller üzerinden karar verilmesi mümkün ise hâkimin dosya üzerinden karar verebileceğini savunmaktadırlar.¹⁹ Diğer görüşteki yazarlar ise hâkimin dosya üzerinden karar vermek gibi bu genişlikte bir yetkisi bulunmadığından bahisle hükmü eleştirmektedirler²⁰. Kanunun lafzından yola çıkan bazı yazarlar ise HMK m. 320/1’de hüküm altına alınan metnin “verebilir” şeklinde değil “verir” şeklinde olduğundan hâkimin burada bir takdir hakkı olmadığını, dolayısıyla dosya üzerinden karar verilmesi mümkünse hâkimin duruşma yapmaksızın karar vermek zorunda olduğunu ifade etmektedirler²¹.

Konu hakkında Yargıtay kararlarını incelediğimizdeyse Yargıtayın “*Öncelikle belirtmek gerekir ki; anılan maddeye göre, duruşma yapmadan karar verilebilmesi için,*

¹⁹ ATALAY, O. / PEKCANITEZ H. / ÖZEKEŞ M., Medeni Usul Hukuku, 12. Baskı, Ankara 2011 s. 588.

²⁰ UMAR B., Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2011, s. 893.

²¹ TUTUMLU M.A., Hukuk Muhakemeleri Kanunun Yeni ve Değişik Hükümlerinin Yorumu, 2. Baskı, Ankara 2011, s. 279.

hukuken bunun mümkün olması gerekir. Başka bir anlatımla, ancak hukukun cevaz verdiği hallerde duruşma açmadan dosya üzerinden karar verilebilir (Örneğin ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararları gibi) veya kanunun duruşma açılmadan dosya üzerinden karar verilmesinde hâkime takdir hakkı tanındığı hallerde dosya üzerinden karar verilebilir (Örneğin İİK.nun 17-18. maddelerinde öngörülen şikâyet davası gibi). Kanunun açıkça duruşma açılarak yargılama yapılmasını emrettiği hallerde dosya üzerinden karar verilemez.²²” Görüşünde olduğu görülmektedir. Yargıtay bir kararında boşanma kararından sonra açılan velayet davasında çocukların velayetinin duruşma açılmaksızın dosya üzerinden karar verilerek duruşma açılmaksızın anneye bırakılmasında yerel mahkemenin kararını bozmuş, HMK m. 320/1’in uygulanmasında hataya düğüldüğünü söylemiş ve velayetin düzenlenmesi yönünden taraflara vakıa ve olguları bildirme hakkının tanımlanmasının adil yargılanma hakkını da içeren hukuki dinlenilme hakkının bir gereğı olduğunu ifade etmiştir²³.

HMK m. 320/1’in uygulanması hususunda biz de Yargıtayın görüşünün daha isabetli olduğunu düşünmekteyiz. Dosya üzerinden karar verilmesinin somut olaya göre belirgin olduğu hallerde eğer ki adil yargılanma hakkı ihlal edilmiyorsa duruşma yapılmasının basit yargılama usulü ile bağdaşmayacağı kanaatindeyiz.

²² Yargıtay 8. HD, E. 2017/1140, K. 2017/3300, K.T. 09.03.2017. (Sinerji Hukuk Yazılımları Karar Arama Motoru <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/>)

²³ Yargıtay 2. HD, E. 2018/2764, K. 2018/6693, K.T. 09.03.2017. (Sinerji Hukuk Yazılımları Karar Arama Motoru <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/>)

SONUÇ

1086 sayılı Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu’nun, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunuyla birlikte yürürlükten kaldırılmasının ardından medeni yargılama hukukunda basit yargılama usulü ve yazılı yargılama usulü olmak üzere iki yargılama metodu belirlenmiştir. 6100 sayılı Kanun’un 447. maddesinde yer alan “*Diğer kanunların sözlü yahut seri yargılama usulüne atıf yaptığı hâllerde, bu Kanunun basit yargılama usulü ile ilgili hükümleri uygulanır.*” hüküm uyarınca basit yargılama usulünün uygulandığı alan daha da genişlemiş ve doğal olarak basit yargılama usulünün önemi daha da artmıştır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun benimsediği asıl yargılama usulü yazılı yargılama olsa da m. 447’de yer alan hüküm uyarınca basit yargılama usulünün uygulanacağı dava ve işler göz ardı edilemeyecek kadar fazladır. Zira bu çalışmanın hemen her noktasında belirttiğimiz üzere basit yargılama usulü kanun koyucunun yargılama süresini kısaltmak amacıyla uygulamaya soktuğu, 6100 sayılı Kanunla yeniden revize ettiği özel bir yargılama usulüdür.

Uygulamada, dava sayısının öngörülebilir sayının çok üzerinde olması ve mahkemelerin yoğun iş yükü nedeniyle bu usulün zaman zaman hukuk muhakemeleri kanunun ruhuna uymadığı şekilde yorumlandığı görülmektedir. Yaşanan bu aksaklık ve problemlerin idare tarafından gerekli önlemler alınarak giderilmesinin ardından basit yargılama usulünün yargılamayı hızlandırmak konusunda önemli bir rol üstleneceğiye şüphesiz kaçınılmaz olacaktır.

KAYNAKÇA

AKİL, C.: “Basit Yargılama Usulünde Dosya Üzerinden Nihai Karar Verilip Verilemeyeceği (HMK m. 320/1) Üzerine Düşünceler”, Terazi Hukuk Dergisi, 7 (75), s. 14-19.

ARSLAN, R. / KURU, B. / YILMAZ, E.: Medeni Usul Hukuku, 25. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2014.

ATALAY, O. / PEKCANITEZ, H. / ÖZEKEŞ, M.: Medeni Usul Hukuku, 12. Baskı, Ankara 2011.

BUDAK, A. C. / KURU, B.: “Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdiği Başlıca Yenilikler”, İstanbul Barosu Dergisi, C. 85, S. 5, s. 22.

DÜZGÜNKAYA, A.: HMK’da Neler Değişti? Aristo Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, Eylül 2020.

KAPLAN, G.: “İddia ve Savunmanın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi Yasağı İlkesinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanabilirliği, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi”, 24 (41), s. 183-227.

KARAMERCAN, F.: “Basit Yargılama Usulünde Cevap Dilekçesinin Tebliği Zorunlu mudur?” Terazi Hukuk Dergisi, 9 (91), s. 104-105.

KARAMERCAN, F.: “HMK Döneminde Yargılama Usulünün Yanlış Tespit Edilmesinin Doğurduğu ve Doğuracağı Sonuçlar”, Terazi Hukuk Dergisi, 9 (100), s. 255-260.

KOÇAK, B.: “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Kapsamında Islah Kavramı ve Islahla Yapılamayacak İşlemler”, İstanbul Barosu Dergisi, 93 (1), s. 41-84.

TUTUMLU, M. A.: “Basit Yargılama Usulünde Hızlandırıcı Yenilikler”, Terazi Hukuk Dergisi, 6 (62), s. 98-99.

TUTUMLU, M.A.: Hukuk Muhakemeleri Kanunun Yeni ve Değişik Hükümlerinin Yorumu, 2. Baskı, Ankara 2011, s. 279.

UMAR B.: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2011.